ברטנורא על מסכת בכורות

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **הלוקח עובר חמורו של נכרי.** כשהוא במעי אמו ובכור הוא. ולהכי נקט עובר חמורו, שאין לך בהמה טמאה קדושה בבכורה אלא פטר חמור בלבד, ואיידי דזוטרן מיליה דפטר חמור, פסיק ושרי ליה. וכל הנך פרקי אחריני מיירי בבכור בהמה טהורה:

אף על פי שאינו רשאי. למכור לנכרי בהמה גסה. מפני שנעשית בה מלאכה בשבת:

והמשתתף לו. אפילו חלק הנכרי מסוים וידוע, כגון ידו או רגלו של בכור, או של אמו. כל זמן שאם יחתך ממנו אותו אבר תשאר הבהמה בעלת מום הרי זה שותפות נכרי ופטור:

והמקבל ממנו. שהחמורה של נכרי וישראל מקבלה ומטפל בה כדי שיהו חולקין בולדות אבל גוף הבהמה של נכרי:

פטור מן הבכורה. אותו עובר שקנה מן הנכרי או שמכר הוא לנכרי אינו קדוש, הואיל ויש לנכרי חלק בו או באמו, שנאמר (במדבר ג׳:י״ג) הקדשתי לי כל בכור בישראל, ולא בנכרי:

אם פטרו את של ישראל במדבר. הלוים לא פטרו בהמתן של ישראל במדבר, דפטר בהמה, בהמה פטרה, כדכתיב (שם) ואת בהמת הלוים תחת בהמתם. אלא הכי קאמר, הלוים הפקיעו קדושת בכורי ישראל במדבר, כדכתיב (שם) קח את הלוים תחת כל בכור כו׳, ואם הפקיעה קדושת הלוים את קדושתן של ישראל, דין הוא שתפקיע את של עצמן, ומאחר שלמדנו שהופקעה קדושת בכורה מעצמן של לוים, למדנו שפטרי חמוריהן פטורין מן הבכורה, דכתיב (שם י״ח) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה, כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה, וכל שאינו בבכור אדם אינו בבכור בהמה טמאה. אבל מבכור בהמה טהורה לא נפטרו כהנים ולוים, כדלקמן:

ב **פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטור.** אי תנא פרה שילדה כמין חמור ולא תנא חמור שילדה כמין סוס, הוה אמינא פרה שילדה כמין חמור הוא דפטור משום דלא דמו אהדדי כלל, דהא יש לה קרנים והא אין לה קרנים, הא פרסותיה סדוקות והא פרסותיה קלוטות, אבל חמור שילדה כמין סוס, אימא חמור אדום הוא ולחייב. ואי תנא סיפא ולא תנא רישא, הוה אמינא חמור שילדה כמין סוס הוא דפטור משום דסוס לא קדוש בבכורה, אבל פרה שילדה כמין חמור דתרוייהו קדשי בבכורה אימא ליחייב, צריכי:

פטר חמור פטר חמור שני פעמים. חד בקדש לי כל בכור, וחד בראה אתה אומר אלי:

מהו באכילה. כלומר בהמה שאין היולדת דומה לנולד מהו באכילה:

שהיוצא מהטמא טמא. ודבש דבורים וצרעין מותר ולא מקרי יוצא מן הטמא, לפי שאין ממצות אותו מבשרן אלא מכניסות אותו לגופן, שאוכלות מפרחי האילנות ומהן נעשה הדבש. וחלב האדם מותר כשפירש, אבל לינק משדי האשה אסור. וכל שאר חלב של בהמה וחיה טמאה, הוי יוצא מן הטמא ואסור:

דג טמא שבלע דג טהור. אע״ג דלא חזינן ליה שבלע, כיון דרוב דגים משריצים במינן, כמו שבלע בפנינו דמי:

ג **נותן טלה אחד לכהן.** בפדיון. דממה נפשך חד מינייהו בכור:

זכר ונקבה. ואין ידוע אם יצא זכר תחלה והוא בכור, או נקבה יצאה תחלה ואין כאן דין בכורה:

מפריש טלה. משום ספק, ומפקיע עליו קדושת הפטר חמור:

והוא לעצמו. שהוא עצמו יאכל הטלה ולא יתננו לכהן, דכהן הוי מוציא מחבירו, ועליו הראיה להביא עדים שהזכר יצא תחלה. ואיסורא ליכא, דאפילו פטר חמור גמור שפדאו בשה שוב אין קדושה לא בו ולא בפדיונו, אלא גזל הוא דאיכא אם אינו נותן טלה לכהן, דממונו הוא, והכא ליכא גזל דספק הוא:

שתי חמורות וילדו וכו׳ זכר ונקבה, נותן טלה אחד לכהן בשביל הזכר. או שני זכרים ונקבה, דחדא ילדה זכר וחדא ילדה זכר ונקבה או אי נמי חדא ילדה שני זכרים ואחת ילדה נקבה, נותנים טלה אחד לכהן דהא חד זכר איכא ודאי בכור, ואאידך דהוי ספק דשמא הנקבה יצאה תחלה מפריש טלה והוא לעצמו:

שני זכרים ושתי נקבות. ספק הן, דשמא כל חדא ילדה זכר ונקבה, ושמא הנקבות יצאו תחלה, הלכך אין לכהן כאן כלום, אלא מפריש עליהם שני טלאים לאפקועי לאיסורייהו והן לעצמן, כך פירשו רבותי. אבל רמב״ם סבר דאין כאן לכהן כלום ואפילו טלה לעצמו אינו צריך להפריש, משום דאיכא בכל חד מהנך ספיקי טובא כשילדו שתי נקבות וזכר, שמא אחת משתיהן ילדה שתי נקבות והאחרת זכר, או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה, או נקבה ואחריה זכר. וכן ספיקות הרבה יש בשני זכרים ושתי נקבות, הלכך אפילו טלה לעצמו אינו מפריש. ופירוש רבותי עיקר:

ד **זכר ונקבה מפריש טלה אחד לעצמו.** דשמא אותה שלא בכרה ילדה את הנקבה:

שנאמר ופמר חמור תפדה בשה. כל שה במשמע, שה כבשים או שה עזים, שה זכר או שה נקבה וכו׳:

ופודה בו פעמים רבות. אם חזר כהן ונתנו לו:

נכנס לדיר להתעשר. כגון ישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים והפריש עליהן עשרה שיין והן שלו, הרי אלו נכנסים לדיר למקום שמכניסים שם הבהמות להתעשר, ומעשרן כדרך שמעשרים שאר בהמות. והוא הדין שאם היה לו ספק פטר חמור אחד או שנים [והפריש עליהם שה אחד או שנים] שנכנס לדיר עם שאר כבשיו להתעשר:

ואם מת נהנים בו. שה שהפרישו לפדיון פטר חמור, אם מת ביד בעלים קודם שיבוא ליד כהן נהנה בו הכהן אף על פי שלא הגיע לידו מחיים, דמעידנא דאפרשיה ברשותא דכהן קאי:

ה **ולא בחיה.** צבי ואיל:

ולא בשחוטה. בשה שחוט:

ולא בטריפה. כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה:

כלאים. תיש הבא על רחל:

מפני שהוא שה. דבין רחל בין עז קרויין שה. ואין הלכה כרבי אליעזר:

כוי. בריה בפני עצמה היא, ספק חיה ספק בהמה:

נתנו לכהן. הפטר חמור עצמו:

עד שיפריש שה תחתיו. והוא לעצמו. ואח״כ ישתמש בפטר חמור. ולפי שהכהנים חשודים לענין זה שלא להפריש שה תחתיו, הלכך ישראל הנותן פטר חמור לכהן אינו זז משם עד שיפדנו הכהן בפניו:

ו **כחמש סלעים של פדיון הבן.** דחייב באחריותו:

כפדיון מעשר שני. דאם אבד אינו חייב באחריותו. דההיא כסף חייביה רחמנא לאכול בירושלים והא אזל ליה. וטעמא דר׳ אליעזר, שכן מצינו שהקיש הכתוב פטר חמור לבכור אדם, שנאמר ופטר חמור תפדה בשה וגו׳ וכל בכור בניך תפדה. וחכ״א אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה, לפדייה הקשתיו ולא לדבר אחר:

שאין כאן לכהן כלום. שאין חייב באחריותו, כרבנן. וכן הלכה:

מת פטר חמור. לאחר שהפריש הפדיון ועדיין לא נתנו לכהן:

רבי אליעזר אומר יקבר. דהואיל והוא חייב באחריות הטלה, כמאן דלא אפרשיה דמי:

ומותר. ישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו:

אין צריך להקבר. דמעידנא דאפרשיה לטלה קם ליה ברשות כהן והופקעה קדושתו של פטר חמור. וכן הלכה:

ז **קופין.** סכין גדול כמין גרזן קטן שהקצבים מחתכים בו בשר:

ועורפו. היינו שחותך ראשו ממול ערפו:

וקוברו. לפי שאסור בהנאה לאחר עריפה:

מצות יעידה. באמה העבריה:

בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה. והיו אומרים המיבם לשם נוי לשם ממון הוי פוגע בערוה שלא במקום מצוה. ואין כן הלכה, אלא הואיל ופקע איסור אשת אח מינה כשמת אחיו בלא בנים הרי הותרה לו לגמרי ואפילו יבמה לשם נוי ולשם ממון:

מצות גאולה באדון. המתפיס בהמה לבדק הבית, מצות פדייתה באדון קודם לכל אדם, שהוא מוסיף את החומש:

פרק ב

א **הלוקח עובר פרתו.** אע״פ שאינו רשאי. למכור לו בהמה גסה:

ב **כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן כו׳** וכל שקדם הקדשן את מומן. הנך תרתי בבי פירשנו לעיל במסכת חולין:

ד המקבל צאן ברזל מן הנכרי. ששם לו הנכרי בהמותיו בדמים קצובים ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים בין מתו בין הוזלו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן יהו ביניהן:

ולדות פטורין. מן הבכורה. ולדותיהן של אותן צאן כשיגדלו ויבכרו יפטרו מן הבכורה. דאי לא יהיב זוזי לנכרי תפיס בהמה, ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות, אשתכח דשייכא יד נכרי בולדות. הלכך ולדות בכורות שיהיו לאותן ולדות פטורות מן הבכורה, דכל דשייכא יד נכרי באמו הוא פטור מן הבכורה. אבל מה שיבכרו ולדי ולדות, דהיינו רביעי לצאן ברזל, יתנו לכהן, דכולי האי לא שייכא יד נכרי למתפס ולדי ולדות:

הכי גרסינן העמיד ולדות תחת אמותיהן ולדי ולדות פטורין ולדי ולדי ולדות חייבים. העמיד ולדות תחת אמותיהן, שפתח לו פתח לנכרי להיות לו כח בולדות ואמר לו אם ימותו הבהמות תטול ולדות המגיעות לחלקי, השתא אלימא יד נכרי טפי ושייכא בדור אחד טפי משל הראשון. הלכך ולדי ולדות של בהמות צאן ברזל כשבכרו פטורות מן הבכורה, הואיל ושייכא יד הנכרי בדידהו. וולדי ולדות של ולדות כשיבכרו, דהילנו חמישי לצאן ברזל, ינתנו לכהן:

שאחריותן לנכרי. דלעולם כל מה דמשכח נכרי תפיס. ואין הלכה כרשב״ג:

ה **רחל שילדה כמין עז.** אע״ג דתרווייהו מינים חייבים בבכורה, אפילו הכי אם אינו דומה לאמו פטור מן הבכורה. דכתיב אך בכור שור עד שיהא הוא [שור] ובכורו שור:

ואם יש בו מקצת סימנים. שדומה לאמו עד שהוא ניכר בהן שהוא מאותו המין, חייב:

ו **שנאמר הזכרים לה׳** הזכרים משמע שנים:

אי אפשר. לצמצם שיצאו שני ראשיהן כאחד, אלא האחד יצא תחלה ולא ידעינן הי מינייהו:

בורר לו את היפה. דמסתמא היפה והבריא נפק ברישא:

משמנים ביניהן. הבעלים והכהן אין להם יתרון זה על זה בחלוקתן אלא השומן, שהישראל נוטל השומן ומניח הכחוש לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. והלכה כרבי עקיבא:

והשני. שנשאר לישראל, ירעה עד שיפול בו מום ואח״כ יאכל, דספק בכור הוא, הלכך אינו נשחט תמים. ובאותו של כהן לא צריך למימר דודאי אינו שוחטו עד שיהא בו מום, דבזמן הזה קמיירי:

וחייב במתנות. הישראל כשישחטנו יתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה. ממה נפשך, אי בכור הוא כולו לכהן, אי לאו בכור הוא חייב במתנות:

ורבי יוסי פוטר. דהוי כאילו זכה בו כהן והגיע לידו וכשנפל בו מום נתנו לישראל, ונמצא שהוא פטור מן המתנות, הואיל וחשבינן ליה כאילו בא מיד כהן לישראל. והלכה כרבי יוסי:

רבי טרפון אומר יחלוקו. דהדר ביה רבי טרפון ממאי דאמר לעיל דכהן בורר לו את היפה, וסבר דמחיים נמי שמין את שניהם בדמים וחולקים את הדמים. דלשניהן יש חלק בשניהם, הלכך מת אחד מהם יחלוקו את החי:

רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה. והלכה כר׳ עקיבא:

זכר ונקבה אין לכהן כלום. דשמא נקבה יצאתה תחלה והמוציא מחברו עליו הראיה. והכא אפילו ר׳ טרפון מודה, דהתם הוא דקא פליג משום דודאי הוי חד לכהן הלכך יפה כחו לחלק בשוה, אבל הכא הורע כחו דשמא לא שייכא בכורה כלל. ומיהו ירעה עד שיסתאב ואח״כ יאכלנו, דספק הוא:

ט יוצא דופן. שנקרעה אמו והוציאו העובר דרך דפנותיה:

והבא אחריו. הנולד אחריו דרך הרחם:

ירעו עד שיסתאבו. דמספקא ליה לר׳ טרפון אי בכור לולדות קדיש אף על פי שאינו בכור לרחמים, כגון יוצא דופן שהוא הראשון שנולד אף על פי שלא פטר הוא את הרחם, אי בכור לרחמים קדיש אף על פי שאינו בכור לולדות, כגון הבא אחר יוצא דופן שהוא הראשון שפטר את הרחם אבל אינו בכור לולדות שהרי יוצא דופן קדמהו. ומספיקא שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים, דשמא תרתי בעינן בכור לולדות ולרחמים ואין שום אחד מהן קדוש, והמוציא מחברו עליו הראיה. ור׳ עקיבא פשיטא ליה דתרווייהו בעינן ואין שום אחד מהן קדוש. והלכה כר׳ עקיבא:

פרק ג

א **הלוקח.** עז בת שנתה. שילדה בתוך שנתה:

ודאי. אותו הולד לכהן, דקודם לכן לא ילדה:

ספק. ירעה עד שיפול בו מום ויאכל במומו לבעלים. ואם ספק פטר חמור הוא, מפריש טלה והוא שלו:

טנוף. אבעבועות של דם שפולטת הבהמה. ומראים אותן לרועה חכם ומכיר בהן אם הן מחמת הריון שהפילה ושמא טנפה בתוך שנתה דהוי ספק ולד ונפטרה מן הבכורה, הלכך אפילו עז בת שנתה ספק הוא:

שליא. כמין כיסוי על העובר שהעובר מונח בה:

שפיר. למעלה מן השליא קרום שיש בו דם נקרש והוא קרוי שפיר. ורבותי פירשו, חתיכה של בשר שיש בה צורת אדם. ויש אומרים לפיכך נקראת שפיר, לפי שעשויה כשפופרת:

ששפעה חררת דם. שהפילה חתיכה דם:

הרי זו תקבר. להודיע שנפטרה מן הבכורה. שהרואה שקוברים אותה יודע שהבא אחריו אינו קדוש בבכורה. והלכה כר׳ עקיבא וכר׳ אליעזר בן יעקב:

ב **אין חוששין שמא בנה של אחרת היה.** שיהא הבא אחריו בכור ספק דנימא הך בהמה לא ילדה מעולם אלא שאהבה את זה בן חברתה, ואי משום דאית לה חלב הא איכא מיעוטא דחולבות אע״פ שאינן יולדות, הא ודאי לא אמרינן אלא בנה הוא ופטורה מן הבכורה:

מבכירות. בחורות שלא ילדו עד עכשיו:

אין חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו. דליחוש לכולהו בספק בכורות, אלא ודאי אותן הכרוכין אחר המבכירות הוו בכורות ודאין, והכרוכין אחר שאין מבכירות הוו פשוטין ודאין. והלכה כרשב״ג:

ג **עושה מקום בקופין.** גרסינן. ובגמרא [דף כ״ה] מפרש תני לקופין, כלומר לצורך מקומו של קופין תולש שער של צואר. ואין כאן משום לא תגוז בכור צאנך, דתלישה ביד לאו גזיזה היא. אבל בכלי ודאי אסור:

וכן מותר לתלוש את השער. ואפילו לכתחלה, להראות בו לחכם מקום המום. והלכה כרבי יוסי בן משולם:

ד **עקביא בן מהללאל מתיר.** הצמר בהנאה לכהן:

וחכמים אוסרים. דאי שריית ליה צמר הנושרת מחיים אתי לאשהוויי לבכור כדי שתשיר צמרו כל שעה, ואתי בה לידי תקלה שיגזוז ויעבוד בו, ופסולי המוקדשין אסירי בגיזה ועבודה דכתיב תזבח ואכלת בשר, תזבח ולא גיזה:

לא בזה התיר עקביא. כלומר לא בזה עקביא מתיר וחכמים אוסרים, דבשחטו דברי הכל שרי, דמגו דמהניא שחיטה לצמר המחובר בו להתירו לאחר שחיטה מהניא נמי לתלוש ומונח בחלון. ולא נחלקו אלא במת, דאותו צמר המחובר בו טעון קבורה, עקביא מתיר לצמר שנשר ממנו כשהוא בחיים, וחכמים אוסרים, גזירה שמא ישהנו כדי ליהנות בצמר שנושר ממנו כל שעה ואתי למיעבד ביה גיזה ועבודה. ופסק ההלכה, דאפילו לאחר שחיטה צמר שנשר ממנו בחיים אסור:

צמר המדובלל. שלא נתלש לגמרי אבל מחובר הוא עם הצמר ואינו נופל:

את שנראה עם הגיזה. כשישחטנו וגוזזו לאחר שחיטה, ויהא הצמר המדובלל נבלל עם שאר הגיזה ואינו נראה כמופרש ממנה, מותר כשאר הגיזה:

ושאינו נראה עם הגיזה. שיצא חוץ יותר מדאי וניכר לכל (שמדובלל) [שמובדל] מן הגיזה:

אסור. כמי שנשר לגמרי קודם שחיטה. וסתמא כרבנן דפליגי עליה דעקביא דהלכתא כותייהו:

פרק ד

א **עד כמה.** להטפל בבכור. להתעסק בגידולו קודם שיתנהו לכהן:

בדקה עד שלשים יום ובגסה עד חמשים. בגמרא ילפינן לה מדכתיב (שמות כ״ב:כ״ח-כ״ט) מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי, וסמיך ליה כן תעשה לשורך לצאנך, ורמינן שורך המוקדם במקרא למלאתך ודמעך שהוא מוקדם, וצאנך המאוחר לבכור בניך שהוא מאוחר, ומלאתך ודמעך שהם הביכורים קרבים לחמשים יום, שהתבואה מבושלת בפסח ואין מביאין בכורים עד עצרת דכתיב (שם כ״ג) וחג הקציר ביכורי מעשיך, וכמו שאתה עושה למלאתך ודמעך שאינך מביאם אלא לסוף חמשים יום, כן תעשה לשורך שלא תביאנו עד חמשים יום, וכדרך שאתה עושה לבכור בניך דכתיב

ביה (במדבר י״ח:ט״ו-ט״ז) ופדוייו מבן חודש תפדה, כן תעשה לצאנך שלא תביאנו עד שלשים יום:

בדקה שלשה חדשים. לפי שטיפולה מרובה, ששיניה דקות ואינה יכולה לאכול עשב, ואם לא תהיה עם אמה תמות. ואין הלכה כרבי יוסי:

לא יתנו לו. דכיון דעל ישראל רמיא ליטפל בו חמשים יום ואמר לו כהן בתוך זמן זה תנהו לי וארענו, דומה כמי ששוכרו, שהוא מצילו מן הטורח על מנת שיתננו לו ולא לכהן אחר, ודומה לכהן המסייע בבית הגרנות לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות, ותניא כהנים ולוים המסייעים בבית הגרנות אין נותנין להם תרומות ומעשרות. אבל אם היה בעל מום ואמר לו תן לי שאוכלנו, הואיל וחזי ליה לא הוי ככהן המסייע בבית הגרנות:

בין תמים בין בעל מום. בין בזמן המקדש ובין עכשיו, כל שנה דידיה רשאי לקיימו. ובכור בעל מום ילפינן שהוא ניתן לכהן ואוכלו במומו מדכתיב (שם) ובשרם יהיה לך, לשון רבים, אחד בכור תם ואחד בכור בעל מום:

ב **כל שנים עשר חודש.** משנולד:

לאחר שנתו. כגון בזמן הזה דצריך לקיימו עד שיפול בו מום:

אינו רשאי לקיימו אלא עד שלשים יום. מיום שנפל בו המום:

ג **רבי יהודה מתיר.** במומין שבעין מודה רבי יהודה דאסור, מפני שהן משתנים לאחר מיתה שמפני צער מיתה העין משתנה ואע״ג דהשתא מתחזי מום קבוע אי הוי חזי ליה מחיים הוי מתחזי עובר, ולא שרי אלא במומין שבגוף שאינן משתנים. ורבי מאיר סבר גזרינן מומין שבגוף שאינן משתנים אטו מומין שבעין שהן משתנים. והלכה כרבי מאיר:

ד **מומחה.** הוא שנטל רשות מן הנשיא או מבית דין של ארץ ישראל להתיר בכורות. ואע״ג דבעלמא מי שלמד בתורה [שבכתב ו] שבע״פ ויודע לסבור ולהקיש ולהבין דבר מתוך דבר הוא הנקרא מומחה, וכשהוא ניכר וידוע ויצא טבעו אצל אנשי דורו הוא מומחה לרבים, והוא יכול לדון יחידי, ואף על גב דלא נקט רשותא מראש גולה, לענין היתר בכורות אינו קרוי מומחה, ואינו יכול להתיר בכורות אלא אחר שיטול רשות מבית דין הסמוכים בארץ ישראל, ואין רשות ראש הגולה מועיל בזה:

וישלם מביתו. וכשהוא משלם לכהן נותן רביע דמיו אם היא בהמה דקה, וחצי דמיו אם היא גסה. ומשום הכי משלם מחצה דממון המוטל בספק חולקים, דאיכא למימר אפסדיה, דאי לא הוה שרי ליה האי הוי אתי מומחה גמור ושרי ליה והוה אכיל ליה והשתא בעי קבורה, ואיכא למימר לאו מידי אפסדיה, דדלמא לא הוה ביה מומא ומומחה גמור לא הוה שרי ליה, ושמא לא הוה נפיל ביה מום קבוע לעולם עד שימות. והאי דלא משלם פלגא לדקה כמו לגסה, מפני שיש טורח גדול לגדל בהמה דקה וזה שהתיר הבכור הצילו לכהן מן הטורח הגדול שהיה לו להטפל בה, דשמא אם הראהו לאחר לא היה מתירו והיה לו בו טיפול מרובה עד שיפול בו מום, להכי נגעו בה דלא משלם אלא רביע. ורמב״ם פירשה בענין אחר. וזה עיקר:

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. למאן דדאין דינא דגרמי חייב לשלם מביתו בשביל שגרם הפסד לחברו. ומאן דלא דאין דינא דגרמי מפרש מתניתין דוקא שנשא ונתן ביד,

זיכה את החייב. משכחת לה כגון שהיה לו משכון למלוה וזה פטר את הלוה ונטל את המשכון בידו מיד המלוה והחזירו ללוה.

וטימא את הטהור. נמי משכחת לה שנשא ונתן ביד, כגון שהביאו לפניו טהרות לישאל עליהן ואמר טמאות הן ונטל שרץ אחד והגיעו בהן כדי שלא יהא בהן עוד ספק ויעמדו דבריו.

וטיהר את הטמא. כגון שלקח פירות טהורות ועירבן עם פירות אלו שטיהר הוא שלא כדין וטמאן:

ואם היה מומחה לבית דין. שנטל רשות מב״ד:

פטור. דלא מצי למימר ליה אמאי דיינת ליה הואיל ולא בקיאת בדיני:

האם שלה. רחם שלה:

והאכילה רבי טרפון לכלבים. ששאלו לו עליה ואמר טריפה והאכילה לכלבים:

שלא תלד. מפני שפרות וחזירות שלהן מעולין מאד ומוכרים אותן ביוקר, ורוצים שלא ילדו במלכות אחרת כדי שיהיו צריכים להם, וחותכים האם שלה ואינה מתה, הלכך לאו טריפה היא:

הלכה חמורך טרפון. הפסדת חמורך, שאתה צריך למכרו כדי לשלם דמי הפרה לבעליה:

שמומחה אתה. חדא ועוד קאמר ליה, חדא דטועה בדבר משנה הוא, דמתניתין היא באלו טריפות נטלה האם שלה כשרה, וקיימא לן דטועה בדבר משנה חוזר הדין ודנין אותו כראוי ואינו משלם. ועוד, אי נמי בשקול הדעת טעית דאיסורך אסור ולא מצית למהדר ונמצא שאתה הפסדתו, אפילו הכי

פטור אתה, לפי שאתה מומחה. ושיקול הדעת, היינו כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל הוא ועבד כאידך, מה שעשה עשוי ומשלם מביתו:

ה **אין שוחטין על פיו.** דדילמא משום אגרא קא שרי ליה:

כאילא. שם חכם הדר ביבנה. וחסיד היה ולא נחשד בכך. ובין אמר להו תמים ובין אמר להו בעל מום היה נוטל כל שכרו:

ארבע איסורות בבהמה דקה ובגסה ששה. גסה נפיש טרחא, להשליכה לארץ ולכפותה ולבדוק מומה, הלכך שכרה מרובה:

בין תמים בין בעל מום. ואע״ג דכי אמר ליה תם הוא לא אהני ליה ולא מידי, נוטל שכרו, דאי לא שקיל אגרא אתו למחשדיה כי אמר בעל מום הוא. ומכאן דן הרמב״ם על השוחטים לרבים, שראוי להם או שלא יטלו שכר כלל או שיטלו שכר על הנמצאות נבלה או טריפה כמו על הנמצאות כשרה, דומיא דרואי מומי הבכור:

ו **הנוטל שכר לדון דיניו בטלים.** דכתיב (דברים ד׳:ה׳) ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה׳, מה אני בחנם אף אתם בחנם. וברבני אשכנז ראיתי שערוריה בדבר זה, שלא יבוש הרב הנסמך ראש ישיבה ליטול עשרה זהובים כדי להיות חצי שעה על כתיבת ונתינת גט אחד, והעדים החותמים על הגט שני זהובים או זהוב לכל הפחות לכל אחד, ואין זה הרב בעיני אלא גזלן ואנס, לפי שהוא יודע שאין נותנים בעירו גט שלא ברשותו, ונותן הגט בעל כרחו צריך שיתן לו כל חפצו. וחושש אני לגט זה שהוא פסול, דהא תנן במתניתין הנוטל שכר לדון, דיניו בטלין. להעיד, עדותו בטלה:

להזות. ממי חטאת על טמא מת:

לקדש. לערב אפר חטאת במים חיים אל כלי:

אפר מקלה. אפר כירה קרויה אפר מקלה. כלומר אפר בעלמא שאין בה קדושה:

אבל אם היה. זה רואה הבכורות, או זה הדיין או העד או המקדש, כהן, והעבירו המוליכו עמו במקום טומאה וטמאהו מתרומתו, ומפסידו שצריך לקנות חולין ולאכול ודמי חולין יקרים מדמי תרומה, שהחולין ראויין לכל ותרומה אינה ראויה אלא לכהנים טהורים:

מאכילו. זה המוליכו, ומשקהו וסכו:

ונותן לו שכרו כפועל. אם היה רגיל במלאכה כבדה וקשה ומרויח בה הרבה, אומדים כמה אדם כזה רוצה ליטול פחות ממה שהיה מרויח במלאכה כבדה ולהתעסק במלאכה זו שהיא קלה, וכך נותן לו. וכן מותר לכל דיין ליטול שכר בטלה כשהבטלה ניכרת ומפורסמת, ולוקח משני בעלי הדין בשוה. ויותר מזה אסור:

ז **החשוד על הבכורות.** כהן החשוד להטיל מום בבכור:

בשר צבאים. שאדום הוא ומחליף בבשר עגל, וזמנין דמזבן בכור עגל תמים ואומר שבשר צבי הוא, דאין לחוש לבכורה:

ולא עורות שאינן עבודים. אבל עבודים זבנינן מיניה, דאי איתא דבכור הוה לא הוה טרח ביה, סבר שמעי בי רבנן ומפסדי ליה מינאי:

לוקחים ממנו עורות של נקבה. דמידע ידיעי. ותנא קמא דאסר, סבר דלמא חתיך לזכרותיה ועביד ביה כמין נקבות, וכי משיילי ליה מה חתוך זה שבמקום נקבות אומר עכברים אכלוהו. ואין הלכה כר׳ אליעזר:

מלובן וצואי. פירשו בגמרא דמלובן מצואי קאמר, כלומר מרוחץ מצואתו. ולא אמרינן אי דבכור הוא לא מפסיד טרחיה ולא מלבן ליה דסבר שמעי רבנן ומפסדי ליה מינאי, דכיון דטרחיה זוטא הוא טרח ומלבן ליה ולא קפיד עליה:

אבל לוקחין ממנו טווי ובגדים. דאי דבכור הוא כולי האי לא טרח בהו, דקפיד אטרחיה דלמא מפסדי ליה מיניה:

טווי ובגדים. לאו בגדים ממש קאמר. דהשתא טווי גרידא לוקחין ממנו, בגדים ארוגים מיבעיא. אלא בגדים היינו לבדים עשויים מצמר שאינן טוויין:

ח **החשוד על השביעית.** לזרוע או לעשות סחורה בספיחי שביעית:

סרק. מתוקן במסרק. דכיון דטרחיה זוטא לא קפיד:

אריג. לאו אריג ממש. דהשתא טווי שרי אריג מיבעיא, הרי בא לכלל טווי קודם לכן. אלא אריג היינו כעין שרשרות שעושין מפשתן שלא נטוה מעולם:

ט **אפילו מים ומלח.** משום קנס:

כל שיש בו זיקת תרומות. כל דבר שתרומה נוהגת בו. וכל, לאתויי קרבי דגים שמערבין בהן שמן זית, שיש בו זיקת תרומה. והלכה כר׳ שמעון:

י **אינו חשוד על המעשרות.** ולוקחים ממנו תבואה בשאר שני השבוע, ואין מעשרין מהן ודאי אלא דמאי. וטעמא דחשוד על השביעית אין חשוד על המעשרות וחשוד על המעשרות אין חשוד על השביעית, לפי שיש בכל אחד מהן חומר שאינו בחברו, שביעית אינה צריכה להאכל לפנים מחומת

ירושלים, ומעשר שני אינו נאכל אלא לפנים מן החומה, הלכך איכא דחמיר ליה עונש מעשר מעונש שביעית. ומעשר אית ליה פדיון, ושביעית כיון שנאסרה אין לה פדיון, הלכך איכא דחמיר עליה שביעית ממעשר:

החשוד על זה ועל זה. כיון דחשוד אדאורייתא כל שכן דחשוד על הטהרות, דמדרבנן הוא שיהא אדם אוכל חולין בטהרה:

ויש שחשוד על הטהרות. דרבנן, ואינו חשוד לשביעית ומעשרות. דמאן דחשוד אדרבנן לא חשוד אדאורייתא:

פרק ה

א כל פסולי המוקדשין. קדשים שנפל בהם מום, אם מוכרין אותן ביוקר טובת הנאה להקדש הוא. הלכך נמכרים באטליז, דהיינו שוק שמוכרים בו שאר בשר חולין ושם נמכר ביוקר:

ונשקלין בליטרא. להמכר כדרך שהקצבים מוכרים בשר חולין. דמתוך שיכולים למכור ביוקר מוסיפים בדמים כשפודים אותם מן ההקדש:

חוץ מן הבכור ומן המעשר. שאם נמכרים ביוקר הנאתן לבעלים. בכור הנאתו לכהן, דבשר בכור נאכל לכל אדם והכהן מוכרו ונוטל דמיו, ולכהן קרי בעלים של בכור. ומשום הנאת הדיוט לא מזלזלינן בקדשים לנהוג בהן מנהג חולין למכרן באטליז, אלא בביתו, ואע״פ שלא יקפצו עליהם בני אדם כל כך. ואין נשקלים בליטרא אלא באומד, ואם יפסיד לית לן בה:

ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור. שאם יש לו חתיכת בשר חולין שנשקלה בליטרא יכול לשקול בשר בכור כנגדה. אבל מעשר אין שוקלים מנה כנגד מנה, דמיחזי כאילו מוכרו, ובהמת מעשר אסור למכרה כלל משום דלא כתיב בה לא יפדה כדרך שכתוב בבכור אלא לא יגאל, ושנינו בספרי בכור שנאמר בו לא יפדה, הוא נמכר, מעשר שנאמר בו לא יגאל אינו נמכר לא חי ולא שחוט ולא תמים ולא בעל מום:

ב לא ימנה ישראל עם הכהן. לאכול עמו בחבורה מבשר בכור בעל מום. שאין נמנין על הבכור אלא חבורה שכולה כהנים, דכתיב (במדבר י״ח:י״ח) ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין, מה חזה ושוק כהנים אין, ישראל לא, אף בכור בין תמים בין בעל מום כהנים אין ישראל לא:

ובית הלל מתירין ואפילו נכרי. דכתיב (דברים י״ב:ט״ו) כצבי וכאיל, מה צבי ואיל אפילו נכרי, אף בכור נמי. וקרא דכתיב (במדבר י״ח:י״ח) ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין, בבכור תמים דוקא משתעי:

שאחזו דם. חולי שהוא מסתכן בו מריבוי הדם:

אין מקיזין לו דם. ואפילו במקום שאינו עושה בו מום. דמתוך שאדם בהול על ממונו, אי שריית ליה במקום שאין עושה בו מום אתי למעבד במקום שעושה בו מום:

ובלבד שלא יעשה בו מום. שלא יסדוק ראש אזנו או ניב שפתיו במקום שלא יוכל לחזור ולהרפא. דסברי רבנן כל שכן דאי לא שריית ליה במקום שאין בו מום אתי למעבד אפילו במקום שיש בו מום:

לא ישחוט עליו. הואיל והוא הטילו. עד שיפול בו מום אחר:

יקיז. אף במקום שעושה בו מום, אם הוא צריך להקיז מאותו אבר. ולא יניחנו שימות. ואע״פ שהוא הטיל המום בידיו ישחט עליו. והלכה כר׳ שמעון:

ג הצורם. הפוגם. ובכהן איירי, שפוגם אוזן הבכור כדי שיהיה חולין בידו:

הרי זה לא ישחט עולמית. ואפילו נפל בו מום אחר. משום קנס, לפי שעבר והטיל מום בקדשים. שהמטיל מום בקדשים סופג את הארבעים, ואפילו עשה מום בבעל מום. דכתיב (ויקרא כ״ב) כל מום לא יהיה בו, קרי ביה לא יהיה בו, שלא יטיל בו מום. ומדהוה ליה למכתב מום וכתב כל מום, לרבות אפילו בעל מום שלא יטיל בו מום:

כשיולד לו מום אחר ישחט עליו. ואפילו באותו מום עצמו. אם מת המטיל את המום, בנו שוחט אחריו על אותו המום. דלדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן. וכן הלכה:

ושערו מדולדל. לפי שלא נגזז מעולם:

קסדור. ממונה מהמלך:

מה טיבו של זה. שהניחוהו להזקין כל כך:

פגיון. סכין שיש לו שתי פיות קרוי פגיון:

והתירוהו. אף על פי שהנכרי נתכוין להטיל בו מום. כיון דשלא מדעת ישראל עשה, שלא נתכוין לעשות נחת רוח לישראל:

ראה שהתירו והלר וצרם באזני בכורות אחרים. כדי לעשות נחת רוח לישראל. נעשה כאילו אמר לו ישראל שיעשהו ואסור:

היו תינוקות משחקים. וצריכא לאשמעינן קסדור נכרי ותנוקות. דאי אשומעינן קסדור, הוה אמינא בנכרי הוא דשרי דליכא למגזר דלמא אתי למסרך וללמוד להטיל מום בקדשים, דסרכיה דנכרי לא אכפת לן שהרי נהוג הוא באיסורין, אבל קטן דאי שריית ליה אתי למסרך אימא לא. ואי אשומעינן תינוקות הוה אמינא תינוק הוא דשרו רבנן דמאן דחזי לא אתי למימר נמי אי הוה שדי ביה גדול מומא הוה משתרי, דקטן בגדול לא מיחלף, אבל נכרי גדול דאתי לאחלופי בגדול ישראל אימא לא, צריכי:

כל שהוא לדעתו אסור. לאתויי גרמא. כגון שיוליך הבהמה במקום שיש בו ברזל כדי שתכשל בו ויפול בה מום:

ושלא לדעתו מותר. לאתויי אם היה ישראל מסיח לפי תומו ואומר בפני הנכרי בכור זה אם נפל בו מום היינו אוכלים אותו, ושמע הנכרי והטיל בו מום, מותר:

ד **היה בכור רודפו כו' הרי זה ישחט עליו.** ולא שנו אלא שבעטו בשעת רדיפה, אבל שלא בשעת רדיפה לא:

הראויין לבוא בידי אדם. שיש לומר אדם הטילם בו. כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נסדקה אזנו:

רועים ישראל נאמנים. ישראל הרועה בהמתו של כהן נאמן לומר על המומין שנפלו בבהמתו של כהן שמאליהם ארעו ויאכלנו בעליו הכהן במומו. ולא חשדינן ליה שמא ע"י אדם בא זה המום בכוונה ורועה זה משקר ובא להתירו כדי שישחטנו רבו כהן ויאכילנו ממנו, שהישראל מותר לאכול מן הבכור בעל מום כשהכהן נותן לו ממנו, בהכי לא חשדינן ליה, דללגימה מועטת כזו לא חיישינן שישקר הרועה ויעבור עבירה בעבור הנאת לגימה בלבד:

רועים כהנים. רועים שהם כהנים אין נאמנים כשרועים בהמתן של ישראל. דנחשד האי כהן רועה שהוא עצמו הטיל בו מום, דמימר אמר האי רועה, לא שביק רבי לדידי ויהביה לכהן אחרינא. וה"ה דכהן רועה אין נאמן להעיד על הבכור של כהן אחר, דחיישינן לגומלים, דסבר אעידנו עכשיו ויהא גומל לי כשיתן לי ישראל בכור תם ואטיל בו מום ויבא כהן זה ויעידני שמאליו נפל בו מום:

רבן שמעון בן גמליאל אומר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו. רשב"ג פליג אתנא קמא, וסבר דלא נחשדו כהנים אלא על בכור עצמו שכבר נתנו לו ישראל, אבל על של חבירו בין רבו בין אחר לא נחשדו עליו:

רבי מאיר אומר כל החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו. ואיכא בין ר' מאיר לתנא קמא, דלר' מאיר בכור כהן שנפל בו מום צריך שנים מן השוק להעיד עליו, ועד אחד אפילו שאינו כהן אין מועיל בו. ולת"ק דוקא כהן אינו נאמן להעיד על בכורו של כהן, דחיישינן לגומלים, אבל שאינו כהן אפילו אחד מעיד נאמן להתירו. ורשב"ג אומר אפילו בניו ובני ביתו של כהן נאמנים, דדוקא איהו גופיה על של עצמו אינו נאמן. ואשתו נמי אינה נאמנת מפני שהיא כגופו. והלכה כרשב"ג:

ה **הראיתי בכור זה.** לחכם, ואמר לי שמום קבוע הוא ושוחטו, ובלבד שיהיו לו עדים שלא הטילו בו. שהכהנים חשודים להטיל מום בבכור כדי למכרו ולהאכילו כחולין, אבל אין חשודין לאכול קדשים תמימים בחוץ ולומר על מום עובר שהוא קבוע. וכהן שהוא מומחה נאמן לדון על מום הבכור שהוא קבוע ולהתירו. וכן נאמן הכהן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו, שהוא עשוי להגלות אם נתנו לו ישראל במומו אם לאו, ומלתא דעבידא לאגלויי לא משקרי בה אנשי:

הכל נאמנים על מומי המעשר. הכהנים חייבים להפריש מעשר בהמה כישראל. והכל נאמנים לומר על מום שנעשה בבהמת מעשר דשלא בכוונה היה, ואפילו הבעלים. מגו דאי בעי שדי ביה מומא בכוליה עדריה קודם שיעשר ונמצא המעשר בעל מום:

שנסמית עינו שנקטעה ידו. דהיינו מום מובהק:

בני הכנסת. כלומר שאינן חכמים. והני מילי במקום שאין יחיד מומחה, אבל במקום שיש יחיד מומחה אינו נשחט אלא ע"פ מומחה, ואפילו במום מובהק. דומיא דהפרת נדרים שבמקום שיש יחיד מומחה אין שלשה הדיוטות מועילים:

אפילו היו שם עשרים ושלשה. אפילו היתה סנהדרין במקום ואין שם אחד שנטל רשות להתיר מומי הבכור, אינו נשחט על פיהם ואפילו במום מובהק, עד שיהיה שם מומחה. ואין הלכה כר' יוסי:

ו **השוחט את הבכור.** ומכר מבשרו ונודע לנו שלא הראהו לחכם:

מה שאכלו. הלוקחים אכלו:

ויחזיר להם את הדמים. משום קנס. שהאכילם בשר איסור:

מכרוהו. הלוקחים לנכרי, הואיל ולא גרם להם איסורא, ישלמו לו דמי טריפה כמו שהיא נמכרת בזול, והוא יחזיר להם את המותר. וגבי בכור לא תני מכרוהו לנכרי, דבכור תמים אסור בהנאה:

פרק ו

א **על אלו מומין.** נפגמה. אין פגימה בלא חסרון. אבל סדק משמע נמי בלא חסרון. ושיעור פגימה כדי שתחגור בה צפורן:

הסחוס. תנוך האוזן שקורין טנרו״ם בלע״ז:

אבל לא מן העור. דעור הדר בריא ולא הוי מומא. והאי עור היינו אליה רכה של אוזן:

ניקבה מלוא כרשינה. שיש בחלל הנקב שיעור גרגיר של כרשינה, בין שהנקב ארוך בין עגול, אם יש בכולן כדי להצטרף בחללו כשיעור גרגיר של כרשינה, הרי זה מום:

שתהא נפרכת. נעשית פירוכים ופתיתים כשממשמשים בה. ואין הלכה כר׳ יוסי. וכל הני מומין דחשיב במתניתין ששוחטין עליהן את הבכור ילפינן מקראי, דכתיב (דברים ט״ו:כ״א) וכי יהיה בו מום, כלל. פסח או עור, פרט. כל מום רע, חזר וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינו חוזר, אף כל מומין שבגלוי ואינו חוזר:

ב **ריס של עין.** עפעף של עין:

הרי בעיניו. כלומר הרי שיש בעיניו:

דק. טיל״א בלע״ז:

חלזון, נחש. היינו חלזון היינו נחש, וקורהו נחש שעשוי מנומר כנחש. והוא בשר נוסף הנמשך וחופה קצת מן השחור שבעין, וקורין לו בערבי טפרא, כמו שקורין לצפורן טפרא, לפי שהוא חופה את העין כדרך שהצפורן חופה בשר האצבע:

ועינב. שיש בעינו כגרגיר של ענב:

לבן הפוסק בסירא. סירא היינו שורה שבעין סביב השחור שמשם מראית העין באה. ואם חוט לבן יוצא מן הלבן שבעין ופוסק אותה שורה ונכנס בשחור הוי מום:

שחור ונכנס בלבן. אם חוט אחד שחור יוצא מן השחור שבעין ופוסק בסירא ונכנס בלבן:

אינו מום שאין מומין בלבן. דלאו עין הוא אלא שומן העין:

ג **חורוד.** כמין טיפין לבנות בעין. תרגום לבן, חיור:

והמים. היורדים אל העין ומונעים הראות:

הקבועים. אתרווייהו קאי, אחורוד והמים:

בודקין אותו שלשה פעמים בתוך שמונים יום. בכל כ״ז יום שהוא שליש הזמן של שמונים יום בקירוב בודקים אותו אם הלך החורוד. ואם הלך, אע״פ שחזר, מונין לו שמונים יום מיום שחזר. ואין החורוד קבוע עד שיעמוד שמונים יום. ואי לא בדקוהו בתוך שמונים יום, אע״פ שנמצא החורוד שם ביום שמונים לא הוי מום, דשמא בינתיים הלך וחזר. והלכה כר׳ חנניה בן אנטיגנוס:

אלו הן המים הקבועים. כלומר במאי ידעינן אי קבועים או עוברים:

אכל לח ויבש של גשמים. אם האכילוהו לרפואה תבן וחציר שקורין פיינ״ו בלע״ז:

לח. הגדל באדר וחצי ניסן:

ויבש. הגדל באלול וחצי תשרי:

של גשמים. היינו שגדל בשדה בית הבעל. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אכל לח ויבש של גשמים הרי זה מום, של בית השלחין אינו מום. ודגשמים נמי, אכל יבש ואח״כ אכל לח אינו מום, עד שיאכל יבש אחר הלח:

של בית השלחין. ארץ הצריכה להשקות לא הוי רפואה, ולא בדקינן ביה:

אכל יבש ואחר כך לח. לרפואה, אין זו רפואתו ואע״פ שלא נתרפא בכך אינו מום:

עד שיאכל יבש אחר הלח. זו היא דרך רפואתו, תבן וחציר הגדל באדר וחצי ניסן מאכילין אותו באדר וחצי ניסן, ותבן וחציר הגדל באלול וחצי תשרי מאכילין אותו באלול וחצי תשרי. דלא שחטינן ליה עד שיעברו עליו כל ימי הקיץ ויבדוק בשניהם, ואם לא נתרפא הוי מום. וצריך שיאכל מהם לא פחות מכגרוגרת בכל סעודה וסעודה כל שלשה חדשים בתחלת הסעודה ולאחר ששתה, ולא יהיה כפות בשעה שאוכל העשבים הללו לרפואה, ולא יהיה יחידי אלא עם חבריו, בשדה ולא בתוך העיר. ואם שלמו כל התנאים הללו ולא נתרפא הוי מום ושוחטין עליו:

ד **חוטמו שניקב וכו׳** והוא שניקבו מחיצות החיצונות של חוטם, שהנקב נראה מבחוץ. אבל אינו נראה אלא מבפנים כגון שניקבה מחיצה החולקת את החוטם, אינו מום, שסתר הוא, ואנן ילפינן מכלל ופרט וכלל דמומין שבגלוי בעינן:

שנפגם. ויש בו חסרון:

שנסדק. ואין בו חסרון. ושיעור פגימה, כדי שתחגור בה צפורן:

שפתו. שורה חיצונה של שפה. כלומר חודה החיצון:

חיטיו החיצונות. השינים שבאמצע הפה:

שנפגמו. נחסרו:

נגממו. נימוקו, ולא נשאר מהם אלא רושם מועט, ואינן בולטות כמו שרגילים להיות:

והפנימיות. שינים הגדולות שקורין משילא״ש, שנעקרו לגמרי. אבל נפגמו ונגממו לא הוי מום:

אין בודקין מן המתאימות ולפנים. שינים הגדולות שאחת נראית כשתים ועשויות כתאומות, משם ולפנים אינו נחשב מום מפני שהוא סתר. והן עצמן שנעקרו לא הוי מום. ואין הלכה כר׳ חנינא בן אנטיגנוס:

ה **הזובן.** הנרתק שהגיד של בהמה חבוי בו. כשנפגם הוי מום דלא הדר בריא, אבל ניטל לא הוי מום, דחוזר לאיתנו:

עריה של נקבה. בית הערוה הבולט לחוץ ונראה על שאר שטח הגוף:

במוקדשים. בשאר קדשים שיש בהן נקבה, כגון שלמים, דאילו בבכור ליכא נקבה:

אבל לא מן הפרק. דנפגם בין הפרקים מעלה ארוכה, כשלא נחתך כל הזנב:

או שהיה ראש הזנב מפציל עצם. הזנב התלוי למטה נקלף העור ובשר ונשאר העצם מגולה, שוב אין מעלה ארוכה, הואיל ובראש הזנב הוא:

מפציל. כמו אשר פצל [בראשית ל׳]. פירוש אחר, שנחלק הזנב בקצהו לשתי זנבות ובכל אחת משתיהן עצם:

ובין חוליא לחוליא מלוא אצבע. שחוליות של זנב רחוקות זו מזו מלוא אצבע דהיינו רוחב גודל:

ו **אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת.** מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אין לו שתי ביצים בשתי כיסין אלא בכיס אחד, אי נמי שני כיסין וביצה אחת, הרי זה מום:

ר׳ ישמעאל אומר אם יש לו שני כיסים. אסיפא פליג, דקאמר תנא קמא אם אין לו אלא ביצה אחת ושני כיסין הוי מום, לא היא, דכל שיש לו שני כיסין בידוע שיש לו שתי ביצים. אבל אריסא מודה דכי אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי:

רבי עקיבא אומר. בידוע לא אמרינן, אלא מושיבו על עכוזו גרסינן. ודוגמתו בפרק כיצד מעברין (עירובין דף נ״ד). עכוזו תנן או אכוזו תנן. על עכוזו, על עגבתו אחת מושיבין את הבכור שאין לו אלא ביצה אחת בשני כיסין:

וממעך. וממשמש בכיס ובכסלים:

אם יש שם ביצה אחת סופה לצאת. ואם אינה יוצאה הוה מום:

והתיר רבי עקיבא. דהוי מום, הואיל ולא מצאה במקומה כשמיעך ומשמש. וכן הלכה:

ז **בעל חמש רגלים או שלש.** הא דחשבינן ליה בעל מום ולא טריפה, הני מילי כשיתר או חסר בידיו דהיינו אותם של צד הראש, אבל חסר רגל או יתר רגל מרגליו האחרונים, הויא טרפה ואסורה באכילה:

קלוטות. עגולות. ואפילו הן סדוקות הוי מום, דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות:

שחול. שנשמטה ירכו. תרגום משיתיהו, שחלתיה:

כסול. דרך הבהמה שהירך מחוברת לאליה סמוך לכסלים, ולא למעלה מן הכסלים, וזו הירך על גבי הכסל:

ח **אף על פי שאינו ניכר.** כשהוא עומד שאין השבר נראה, אבל ניכר כשהוא מהלך שהוא צולע. דאי אינו ניכר כלל לא הוי מום:

מומין אלו. נשבר עצם ידו ועצם רגלו שהוזכרו למעלה:

אילא. שם חכם:

עגול כשל אדם. דלאו היינו אורחא שיהא גלגל עין הבהמה עגול כשל אדם:

רוב המדבר. היינו אותו קצת הלשון שאינו מודבק למלקוחיו:

ובית דין של אחריהן אמרו הרי אלו מומין. וכן הלכה:

ט **מעשה שהלחי התחתון.** משום דתנן לעיל דבפיו דומה לחזיר פליגי רבנן עליה דאילא, קמשמע לן השתא דלא פליגי רבנן עליה אלא בשפתו העליונה עודפת על התחתונה, אבל שפתו התחתונה עודפת על העליונה מודים רבנן דהוי מום. ומעשה נמי שהלחי התחתון עודף על העליון ואמרו חכמים הרי זה מום. והני מילי כשעצם הלחי התחתון עודף על העליון, אז הוי מום אפילו בבהמה. אבל אין בה עצם אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלה את העליונה, הוי מום באדם אבל לא בבהמה:

אזן הגדי שהיתה כפולה. שיש לו שתי אזנים מצד אחד אוזן בתוך אוזן:

בזמן שהיא עצם אחד. שאין לה אלא תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה, הוי מום:

ואם אינה עצם אחד. שהתנוכים מובדלים למעלה:

אינו מום. וטעמא לא איתפרש. ומ״מ לא דמי לבעל חמש רגלים, דאוזן בתוך אוזן אינו נראה כל כך:

שהיא דומה לשל חזיר. עגולה כזנב החזיר, ואע״פ שאינה דקה כמותה:

שלש חוליות. דוקא בזנב של טלה הוא דבעינן שלש חוליות. אבל זנב של גדי, חוליא אחת בלבד מום, שתים אינו מום. וכן הלכה:

י **יבלת פורו״ש בלע״ז.** ואפילו היא בלובן שבעין, ויש בה שער, הרי זה מום:

ושנפגם עצם ידו. שניכר המום. ולעיל איירי בשנשבר:

ושנפסק עצמו שבפיו. שהשינים קבועות בו. ולמעלה מן החוטין קא מיירי. דאי חוטין גופייהו, דהיינו השינים עצמן שבאמצע הפה, הא תנן לעיל דאפילו נפגמו או נגממו הוי מום:

עינו אחת גדולה. כשל עגל:

ואחת קטנה. כשל אווז:

במראה. שנראה לכל שזו גדולה מזו:

אבל לא במדה. שאם אינו ניכר אלא במדה, אינו מום:

ולא הודו לו חכמים. לרבי יהודה. והלכה כחכמים:

יא **לערקוב.** לקשר העליון שהוא מקום חבור הירך עם השוק. וכנגדו בגמל ניכר שיש לו כנגד ארכובה עליונה זו עצם בולט לחוץ:

כל מרבית העגלים כן. כל תרבות עגלים ומנהגן שיהא זנבן מגיע לערקוב [הלכך בציר מהכי הוי מומא], וכשהן גדילות נמתחות עד למטה:

שבאמצע הירך. הוא הקפיץ העליון שפירשתי דכנגדו בגמל ניכר:

על אלו מומין שוחטין את הבכור. אע״ג דתנן בריש פירקין על אלו מומין שוחטין את הבכור, הדר תנייה הכא. משום דתנן שלשה הוסיף וכו׳ ואמרו לו לא שמענו את אלו, הדר וכללינהו לומר שאף על אלו מומין שוחטים:

יב **לא במקדש.** לפי שאינן ראויין, שאין מקריבין במקדש אלא מן המובחר:

ולא במדינה. שאינן מומין קבועים להפקיע קדושתן. אלא מניחין אותו עד שיפול בהן מום אחר קבוע ויהיו נשחטים עליו:

גרב. מין שחין לח מבחוץ ומבפנים. וגרב האמור בתורה דהוי מום, הוא שחין יבש:

יבלת. בלובן העין, ואין בה שער. ולעיל דחשיב לה במומין ששוחטין עליו, מיירי דיש בה שער:

ובעל חזזית. תרי גווני חזזית הוו. חזזית המצרית היא ילפת הכתובה בתורה שהוא לח מבחוץ ויבש מבפנים, והוי מומא דלא הדר בריא, דאמר מר למה נקרא שמה ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה. וחזזית השנויה כאן היא מין שחין שיש לה רפואה:

ומזוהם. שיוצא ממנו ריח רע:

ושנעבדה בו עבירה. שרבע את האשה או שהמית את האדם ע״פ עד אחד, שאין לו אלא עד אחד לא ברביעה ולא בנגיחה:

או על פי עצמו. שאין שם עד, אלא הבעלים אמרו ראינוהו שנרבע או שהמית. ואינו נסקל על פיהם. ואי הוו שנים עדים כשרים מעידים בדבר הוי השור בסקילה, ואפילו בהנאה מיתסר:

וטומטום ואנדרוגינוס. דספק זכר הם וקדשי, ספק נקבה ולא קדשי:

אין לך מום גדול מזה. אאנדרוגינוס קאי. [דמקום] נקבות הוי כמום, והוי כבכור בעל מום, ונשחט במדינה ואסור בגיזה ועבודה:

וחכמים אומרים אינו בכור. דבריה בפ״ע הוא. ונגזז ונעבד. והלכה כחכמים:

פרק ז

א מומין אלו. הפוסלין בבכור, פוסלים בכהן לעבודה, בין קבועים בין עוברים כל זמן שהן עליו:

הכילון. שראשו חד מלמעלה ורחב למטה. ודומה לכסוי של חבית שקרוי אכלה, לפיכך נקרא כילון:

והלפתן. שראשו דומה ללפת, שרחבה מלמעלה והולכת וכלה מלמטה:

מקבן. שדומה ראשו למקבת, שבולט הפדחת לחוץ וכן ערפו מאחוריו, ולצדעיו שוה ראשו, ודומה לפטיש דהיינו מקבת שיוצא מלפניו ומאחריו:

וראשו שקוט. גרסינן. יש מפרשים שראשו בולט הרבה ויוצא לחוץ כלפי פניו. ויש מפרשים שאינו בולט כלל לפניו, כענין שקיפס מאחוריו שאין ראשו בולט מאחוריו כלל, והוא מחוסר, שדומה כמי שנחתך ממנו חתיכה מאחוריו. ולשון שקיפס, שקול פיסא [סנהדרין ס״ד ע״ב], שניטלה ממנו חתיכה. ובתוספתא מונה ג״כ צואר שקוע, שראשו מוטל בין כתפיו ודומה כמי שאין לו צואר:

ובעלי החטוטרת ר׳ יהודה מכשיר. כשיש עצם בחטוטרת כולי עלמא לא פליגי דהוה מום. כי פליגי, בשאין בה עצם. ר׳ יהודה סבר חתיכת בשר בעלמא היא, ורבנן סברי, אמר קרא (ויקרא כ״א) כל איש אשר בו מום מזרע אהרן, השוה בזרעו של אהרן יעבוד, ושאינו שוה בזרעו של אהרן לא יעבוד. והלכה כחכמים:

ב ואם יש לו הרי זה כשר. והוא שתהיה שיטת השער המקפת מאזן לאזן מאחוריו, ולא לפניו. דטפי הוי נוי כשיש לו לאחוריו ולא לפניו יותר מכשיש לו סביב כל הראש ובאמצע קרח. וכל שכן דיש לו לפניו ולא לאחוריו דפסול:

גבינים. גבות העין:

שגביניו שוכבים. ששערות גביניו ארוכים ומוטלים על עיניו:

מי שיש לו שני גבים ושתי שדראות. לא שיש לו שני גבים ממש, דההוא לא חיי. אלא כגון ששדרתו עקומה ומיחזי כגבין ושדראות הרבה. וכולי עלמא מודו דכל הני מומי דחשיבי הני תנאי הוי מום, ומשמעות דורשים בלבד איכא בינייהו, דכל חד סבר שהמום שהוא מונה הוא גבן האמור בתורה:

ג הכוחל שתי עיניו כאחת. שחוטמו שבין עיניו שקוע ואינו בולט כלל, עד שכשהוא בא להעביר מכחול בעיניו יכול למשוך המכחול בין עין לעין ואין החוטם מעכבו:

שתי עיניו למעלה. בגובה המצח שלא כשאר בני אדם:

ושתי עיניו למטה. מן המקום שנהוגים להיות:

עינו אחת למעלה. מן המקום הנהוג:

ועינו אחת למטה. מן המקום הנהוג:

רואה את החדר ואת העליה כאחת. שעיניו עומדות במקומן הראוי אבל עינו אחת רואה למעלה ועינו אחת למטה, חדר למטה ועליה למעלה. וכל מי שהוא מעוות הראות עושה כן, שמדבר עם חבירו ונראה כאילו מביט בפני אדם אחר:

סכי שמש. כשרוצה להביט אל השמש מעמץ עיניו וסוגר עפעפיו:

זגדוס. זוג שנים. דוס בלשון רומי שנים. כלומר, הזוג של עינים או של גביני העין שדרכם להיות שוין חלוק לשני ענינים. כגון עינו אחת שחורה ואחת כעין התכלת. באחת מגבות עיניו שער מרובה ובאחת מעט. וכן בכל שאר זוגות של אברים כל זוגא דלא שוו להדדי, זגדוס קרי ליה:

צירן. שעיניו זולגות, דולפות ויורדות תמיד דמעה:

שנשרו ריסי עיניו. שנפל שער שבעפעפיו.

מפני מראית העין. אבל מום גמור לא הוי. והני מילי כשנשאר בעפעפים רושם שער, אבל אם לא נשאר רושם לשער כל עיקר, הרי זה מום גמור. וכן אי נפישי שערי בריסי העין, הוי מום גמור. ושלשה דינים חלוקים יש במומי אדם. המומין השוין באדם ובבהמה, כהן שעבר ועבד בהן לוקה ועבודתו מחוללת. והמומין היתירים באדם ואינן בבהמה, לוקה אם עבד ואין עבודתו מחוללת. והמומין שהן מפני מראית העין, אם עבר ועבד אינו לוקה, ואין צריך לומר שאין עבודתו מחוללת:

ד **גופו גדול מאיבריו.** שיעור גופו גדול מן הראוי לפי שיעור שאר אבריו כגון ידיו ורגליו ושוקיו:

חוטמו גדול. שיעור החוטם כשיעור אצבע קטנה של ידו. ואם היה ארוך מכן או קצר מכן, הרי זה מום:

דומות לספוג. שכווצות וסתומות:

ה **דדיו שוכבים.** גדולים עד שנראים שוכבים כדדי אשה:

נכפה. נופל מחמת חולי:

אפילו אחת לימים. שאינו נופל תדיר אלא פעם אחת לזמן מרובה:

רוח קצרית. שרוחו קצרה מחמת [מרה] השחורה הגוברת עליו לפרקים ונשאר בלא הרגש:

המאושכן. שכיס של ביצים שלו ארוך עד שמגיע לארכובה. בין שהוא נפוח מחמת רוח או מחמת ליחה:

ובעל גבר. בעל אבר. שנתארך הגיד שלו ונעשה גדול עד שמגיע לארכבותיו:

שנמרחו אשכיו. שנימוחו ביציו:

שרוח באשכיו. וע״י כן ביציו נפוחים:

שמראיו חשוכין. שהוא שחור. ואע״פ שאינו שחור ככושי. ולשון מרוח אשך, מראה חושך. ולאו בביצים משתעי קרא. ובעיקר הדין לא פליגי, שכל אחד מהם מודה במום שמונה חבירו דהוי מום. ולא נחלקו אלא בפירושו של מקרא, ומשמעות דורשין איכא בינייהו:

ו **המקיש בקרסוליו.** שארכבותיו עקומות לחוץ וקרסוליו לפנים ונוקשים זה בזה כשהוא מהלך. ומקיש בארכבותיו הוי איפכא, שרגליו עקומים כלפי חוץ ומרוחקים זו מזו עד שארכבותיו למעלה [העקומות] כלפי פנים נוקשות זו בזו:

בעל הפיקין והעיקל. וקא פריש עיקל ברישא:

כל שהוא מקיף פרסותיו. כשיושב ומקרב פרסות רגליו זו לזו:

ואין ארכובותיו נוגעות זו לזו. שעקומות כלפי חוץ. ובעל הפיקין הוא שפיקה יוצא מגודלו, חתיכת בשר עגולה כפיקה יוצאה מגודל של ידו או מגודל של רגלו:

עקבו יוצא מאחוריו. כגון ששוקו עומד באמצע רגלו, שחצי הרגל לפנים וחצי רגל לאחור:

רחבות כשל אווז. שקלושות הן כשל אווז ואין ארכן יותר על רחבן:

קלוטות. מדובקות זו בזו:

עד הפרק. האמצעי של אצבעות:

למטה מן הפרק. דהיינו לצד הצפורן שמחוברים כולן:

וחתכה. שיהיו מחולקים, כשר:

היתה בו יתירה. אצבע יתירה:

אם יש בה עצם פסול. דהואיל וחתכה הרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו:

שש ושש עשרים וארבע. כלומר אפילו היו אצבעות ידיו ואצבעות רגליו שוין, שבכל יד ובכל רגל יש שש ושש, אפילו הכי חכמים פוסלים. וכל שכן אם היה בידו אחת חמש ובידו אחת שש, דהוי מום טפי. והלכה כחכמים:

השולט בשתי ידיו רבי פוסל. דסבר כחישותא אתילידא ביה בימין:

וחכמים מכשירין. סברי בריאותא היא דאתילידא ליה בשמאל. והלכה כחכמים:

הכושי. שחור:

הגיחור. אדום כארגמן:

הלבקן. לבן ביותר:

והקפח. ארוך ודק, שאינו עב לפי ארכו. והוא מכוער ומגונה:

והשכור. ולא מיין, הוא דחשיב כבעל מום מן המומים היתירים באדם, שאם עבד לוקה ואין עבודתו מחוללת. אבל השכור מיין ושכר, אם עבד חילל. דבפרשת שתויי יין כתיב (ויקרא י׳) ולהבדיל בין הקודש ובין החול. ושכור דמתניתין אינו אלא ששתה חלב הרבה, או רוב דבש, או אכל דבילה קעילית, ונתבלבלה דעתו. שאלו חשובים כבעלי מומים ואין מחללים עבודה:

ובעלי נגעים טהורים. כגון בוהק וכולו הפך לבן. דאי מנגעים טמאים לא צריך למימר, דאפילו אכניסת עזרה חייב כרת:

דלדולין. כמין חתיכות בשר יוצאות תלויות בהן. והלכה כר״א בן יעקב:

ז **אותו ואת בנו.** אב ובנו כהן עובדים עבודה ביום אחד ובזמן אחד. ואין אותו ואת בנו בבהמה קרבין ביום אחד:

וטריפה. שנולד בה אחד מסימני טריפות המנויין בפרק אלו טריפות, אינה קריבה על גבי המזבח:

ויוצא דופן. שקרעו את אמו והוציאוהו חי. בבהמה, פסולה להקרבה, דכי יולד כתיב, פרט ליוצא דופן. ובכהן המקריב לא מפסיל בהכי:

הנושא נשים בעבירה. כהן שנשא גרושה וחללה זונה, נודר ועובד. אע״פ שעדיין לא גירש מותר לעבוד אחר שנדר שלא יהנה הוא ממנה והיא ממנו עד שיגרש. והוא שידור על דעת רבים שאין לו התרה אלא לדבר מצוה. וליכא למיחש שמא ילך אצל חכם ויאמר דלצורך דבר מצוה הוא שואל שיתירו לו את נדרו, דכיון דקיימא לן שהבא להתיר נדרו צריך לפרש על מה נדר, ודאי כי שמע חכם דמשום שהיא גרושה או זונה דאסורה לו נדר לא שרי ליה נדרו:

עד שיקבל עליו שלא יהא מיטמא למתים. הכא סגי ליה בקבלה, ולא מדרינן ליה כמו גבי נושא נשים בעבירה. משום דהתם יצרו תוקפו, הכא גבי טומאה אין יצרו תוקפו, הלכך בקבלה גרידא סגי ליה:

פרק ח

א **יש בכור לנחלה.** ליטול פי שנים:

ואינו בכור לכהן. לתת לכהן פדיונו חמשת סלעים:

הבא אחר הנפלים. כגון שהיו תאומים, אחד מהם נפל שלא כלו לו חדשיו ואחד כלו לו חדשיו, והנפל שלא כלו לו חדשיו יצא ראשו חי והחזירו, וקדמו אחיו ויצא. זה האחרון בכור לנחלה, דראשון לא הפסידו, ואע״ג דיציאת הראשון חשיבא לידה מעליא. וטעמא, משום דכתיב ראשית אונו, מי שלב אביו דוה עליו אם מת, יצא נפל שהוציא ראשו ראשון דלאו בר קיימא [הוא] דאין לבו דוה עליו. אבל לענין פטר רחם פטור האי ולד [אחרון], דבפטר רחם תלה רחמנא, והרי הראשון פטר את הרחם:

ובן תשעה מת שיצא ראשו. והחזירו, ויצא אחיו, הוי בכור לנחלה. דהא ראשון לא חשיב, דאין לבו דוה עליו, ולענין כהן לאו פטר רחם הוא. אבל יצא ראש בן תשעה חי ואח״כ החזירו ומת, בכור לנחלה נמי לא הוי זה הבא אחריו:

וכן המפלת בהמה כו׳ למפטר מנחלה לא חשיבי דאין הלב דוה עליהם, אבל פטר רחם מיהא הוי:

וחכמים אומרים עד שיהא בו מצורת אדם. לא חשיב פטר רחם, והבא אחריו הוי בכור לכהן. והלכה כחכמים:

סנדל. חתיכת בשר עשויה כדמות סנדל, ואין לה צורת אברים, ורגילה לבוא עם ולד. ולשון סנדל יש מפרשים שנאוי ודל:

או שליא. דאין שליא בלא ולד אלא שנימוח, ומיהו פטר רחם הוי:

ושפיר מרוקם. חתיכה של בשר שמרוקם בה צורת העובר. ועל שם שעשויה כשפופרת של ביצה קרויה שפיר:

והיוצא מחותך. שנחתך אבר אבר ובדרך זה יצא כולו. אבל ראש מחותך, לא פטר אם קדם אחיו ויצא קודם יציאת רוב אברי המחותך, והוי נמי בכור לכהן:

שכבר ילדה. דלענין נחלה דאב כתיב ראשית אונו, ולענין כהן תלא רחמנא בפטר רחם:

עודה שפחה. אפילו עודה שפחה בלידה ראשונה ונשתחררה עכשיו. או נכרית ונתגיירה ומשבאת ליד ישראל ילדה, נמי הוי בכור לנחלה, שהרי לא היו לזה בנים:

רבי יוסי הגלילי אומר בכור לנחלה ולכהן. דבנים הנולדים בנכריותה לא פטרי. ואין הלכה כרבי יוסי הגלילי:

נתגיירה מעוברת. ובעלה עמה וילדה. הרי אותו ולד בכור לכהן, דפטר רחם הוא בישראל. ולא לנחלה, דכיון דהורתו שלא בקדושה לאו בר נחלה הוא, דזרע עובד כוכבים רחמנא אפקריה, דכתיב (יחזקאל כ״ג:כ׳) וזרמת סוסים זרמתם:

ילדה היא וכהנת. בת ישראל מבכרת שילדה עם כהנת מבכרת ואין ידוע אי זה ולד של ישראל:

או היא ולויה. דלויה נמי בנה פטור מחמש סלעים. כדאמרן בפרק קמא:

או היא ואשה שכבר ילדה. ואין ידוע איזה בנה:

בכור לכהן. ובעלה של מבכרת חייב חמש סלעים לכהן, דהא בן זכר יש לו כל היכא דאיתיה:

ולא לנחלה. דהא לא ידע בריה דמאן הוא:

וכן מי שלא שהתה כו׳ הוא בכור לכהן, והוא יפדה את עצמו. ולא לנחלה, דהא לא ידע מאן ירית. ואפילו כפשוט לא ירית, דהאי מדחי ליה לגבי האי והאי מדחי ליה לגבי האי. ומתניתין דקתני ולא לנחלה, על הבא אחריו קאמר, שהבא אחריו אינו בכור לנחלה, דשמא זה הספק בן האחרון הוא:

מלא גוינים. מלא גוונים הרבה. פירוש אחר, תולעים. שהשפיר עשוי כולו חתיכות קטנות דקות דומות לתולעים:

דגים וחגבים. לאו ולד נינהו, דלא נאמרה בהן יצירה כאדם:

יום ארבעים. משנתעברה, מיא בעלמא נינהו, ואין כאן ולד עד למחרת יום ארבעים. דארבעים יום הוי יצירת הולד:

ב **יוצא דופן והבא אחריו.** דרך רחם. כגון שקרעו אשה שתאומים בבטנה, ולאחר שהוציאו הראשון דרך דופן יצא השני דרך רחם. אבל להוציא ולד מן האשה דרך דופן ושתתרפא האשה ותחזור ותתעבר ותלד, כתב רמב״ם דאי אפשר:

שניהם אינן בכור. ראשון לא הוי בכור לנחלה, וילדו לו בעינן. ושני נמי לא, ראשית אונו בעינן. ובכור לכהן ראשון לא הוי, דפטר רחם בעינן. ושני נמי לא הוי בכור לכהן, דבכור לרחם ואינו בכור לולדות כגון זה שהיה ולד קודם. לכן, אינו בכור:

רבי שמעון אומר הראשון לנחלה. סבר וילדו אף יוצא דופן במשמע:

והשני לחמש סלעים. סבר, בכור לרחם אע״פ שאינו בכור לולדות הוי בכור. ואין הלכה כר׳ שמעון:

ג **וילדה שני זכרים נותן חמש סלעים.** דאחד מהן בכור:

האב פטור. דמצי למימר הבכור מת. וכשמת הבן קודם שלשים אינו חייב בפדיון, ועכשיו שהדבר ספק שמא הבכור מת ופטור, שמא זה שנשאר הוא הבכור וחייב, הוי הכהן מוציא מחבירו, והמוציא מחבירו עליו הראיה. והוא הדין שהבן הנשאר פטור מלפדות את עצמו כשיהיה גדול:

מת האב. לאחר שלשים:

ואם לאו פטורים. דסבר ר׳ מאיר האחין שחלקו בנכסי אביהן דין לקוחות יש להן, לפי שאין ברירה לכל אחד על ירושתו, אלא הרי הן כאילו קנו זה מזה כל אחד חלקו ואלו החמש סלעים היה חוב על אביהן כמלוה על פה, ומלוה על פה אינה גובה מן הלקוחות, הלכך אם חלקו עד שלא נתנו פטורים:

רבי יהודה אומר נתחייבו הנכסים. קסבר האחים שחלקו יורשים הן, דיש ברירה לומר כל אחד זכה בחלקו, ומלוה על פה גובה מן היורשים. והלכה כר׳ יהודה:

זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום. דאמר ליה הנקבה יצאה ראשונה, והמוציא מחבירו עליו הראיה:

ד **שתי נשים.** של איש אחד, וילדו שני זכרים במחבוא, שנתערבו:

אם לכהן אחד נתן. פדיון שניהם, יחזיר לו הכהן חמש סלעים, הואיל ומת בתוך שלשים ואיגלאי מלתא דנפל הוא ושלא כדין שקל:

אין יכול להוציא מידם. דכל חד וחד מדחי ליה ואומר הריני מחזיק בם בשביל פדיון החי:

או שני זכרים ונקבה. ילדו הנשים שלו במחבוא:

נותן חמש סלעים לכהן. דממה נפשך חד הוי בכור, אם האחת ילדה שני זכרים האחד בכור, ואם האחת ילדה זכר ונקבה, נמצא שחברתה ילדה זכר לבדו והוא בכור, ואותו שעם הנקבה פטור שמא נקבה יצאה ראשון:

אין לכהן כלום. דאיכא למימר הנקבות יצאו תחלה ואין כאן בכור:

האב פטור. דמצי למימר בן המבכרת מת:

נתנו עד שלא חלקו כו׳ כדפרישנא לעיל. והלכה כר׳ יהודה:

זכר ונקבה. יש לומר אותה שלא בכרה ילדה הנקבה ואין כאן בכור:

ה **מת אחד.** מן הולדות:

יחזיר להם חמש סלעים. ויחלוקו שני האבות. והני מילי כשכתב אחד מהן הרשאה לחברו, אבל אם לא כתב אחד מהן הרשאה לחברו, כי אזיל חד מינייהו לגבי כהן דחי ליה לומר בנך החי, וכי אזיל אידך דחי ליה לומר בנך החי:

זכר ונקבה האבות פטורים. דכל חד וחד אמר ליה לכהן הנקבה שלי היא:

והבן חייב לפדות את עצמו. דמכל מקום בכור הוא:

שתי נקבות וזכר. יש לומר האחת ילדה נקבה והאחרת זכר ונקבה והנקבה יצאה תחלה, הלכך אין כאן לכהן כלום. וכן שני זכרים ושני נקבות:

ו **אחת בכרה ואחת שלא בכרה וכו׳** אין כאן לכהן כלום. דיש לומר המבכרת ילדה הנקבה:

מת הבן בתוך שלשים יום. אבכורות ודאין דעלמא קאי:

יחזיר. דנפל הוה. ולא מיחייב בפדיון עד לאחר שלשים יום:

מת ביום שלשים כיום שלפניו. ואע״פ שנתן לו יחזיר. דגמרינן חודש חודש ממדבר, כתיב הכא (במדבר י״ח:ט״ו-ט״ז) ופדוייו מבן חודש תפדה, וכתיב במדבר (שם ג׳) פקוד כל בכור זכר מבן חודש ומעלה, דמשמע לאחר שלשים:

רבי עקיבא אומר אם נתן לא יטול. מספקא ליה לר״ע מדאיצטריך למכתב ומעלה גבי ערכין, ולא גמרינן ממדבר, הוו להו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים, הלכך אם נתן לא יטול. ואם לא נתן לא יתן, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. והלכה כחכמים:

בחזקת שלא נפדה. דלא עביד איניש דפריק תוך שלשים:

לאחר שלשים בחזקת שנפדה. דכהן [הוי מוציא מחבירו והורע כחו]:

הוא קודם לבנו. הכל מודים כל היכא דלית ליה אלא חמש סלעים הוא קודם את בנו, דמצוה דידיה עדיף. כי פליגי דאיכא חמש סלעים ממשעבדי וחמש בני חורי, ר׳ יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, וחמש סלעים דידיה דאחייב בהו אבוה אזיל כהן וטריף ממשעבדי, שהרי שעבודו של כהן קדים. והיינו דקאמר שמצותו על אביו, כלומר שמאביו נשתעבדו הנכסים. ובהני חמש בני חורי פריק לבריה מיד, דאי יהיב בני חורי משום פדיון דידיה, תו לא מפריק בנו, דשמא שעבוד הלקוחות קודם ללידת בנו. ורבנן סברי מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, ואי יהיב בני חורי בשביל בנו תו לא מפריק איהו, דכהן לא מצי טריף מלקוחות, הלכך מצוה דידיה עדיף. והלכה כחכמים:

ז **חמש סלעים של בן.** הסלע האמור במשנה הוא השקל האמור בתורה בכל מקום. ופעמים נקרא בתורה כסף, חמשים כסף, מאה כסף. והוא היה בימי משה משקל שלש מאות ועשרים גרגירי שעורה, ובבית שני הוסיפו עליו והעלוהו למשקל שלש מאות ושמונים וארבע שעורה. וכן מונים היום לחמש סלעים של בן. ונמצאו חמש סלעים משקל אלף ותשע מאות ועשרים שעורות בינוניות של כסף מזוקק:

במנה צורי. היוצא במדינת צור. וכל כסף של תורה כגון חמשת סלעים של בן שלשים של עבד וחמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולם במנה צורי שהוא כסף מזוקק. וכל כסף שהוא מדבריהם כגון הקנסות וכתובת אשה לדברי רמב״ם כולם כסף מדינה, שאחד משמונה חלקים שבהם כסף ושבעה חלקים נחושת. אבל רבותי הורו שכתובת בתולה יש לה דין כסף של תורה, שכן כתוב כמוהר הבתולות, ומאתן זוזי הן של כסף נקי. ומשקל כל זוז תשעים ושש שעורות:

וכולן נפדין. הכי קאמר, וכל הנפדים נפדין בכסף ובשוה כסף, חוץ מן השקלים. כל הנפדין כגון בכור אדם והקדשות, נפדין בין בכסף בין בשוה כסף, חוץ מן השקלים, שהבא לשקול מחצית השקל צריך שיתן אותו מכסף נקי מטבע מצוייר ולא שוה כסף. ומעשר שני נמי אין נפדה אלא במטבע של כסף שיש עליו צורה ולא בשוה כסף, דכתיב (דברים י״ד) וצרת הכסף בידך, כסף שיש עליו צורה:

ח **אין פודין.** בכור אדם:

לא בעבדים. אע״ג דאמרן לעיל בכסף ובשוה כסף, אין פודין לא בעבדים:

ולא בשטרות. שאם יש לו שטר על חברו בחמש סלעים ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו, אין בנו פדוי:

ולא בהקדשות. כלומר, ולא ההקדשות נמי אין פודין אותן לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות:

כתב לכהן שהוא חייב לו ה׳ סלעים. משום פדיון בנו:

חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי. דבר תורה בנו פדוי לכשיתן. ומה טעם אמרו יתן ובנו אינו פדוי, גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות:

לפיכך. דאמרינן שחייב ליתן לו חמש סלעים אחרים לפדיון בנו:

אם רצה הכהן להחזירם וליתנם לו במתנה רשאי. אבל תקנה אחרת ליכא. ואע״פ שהכהן רשאי להחזיר וליתן החמש סלעים במתנה לאבי הבכור, אם דעת אבי הבן סומכת בודאי שיחזיר לו הכהן החמש סלעים, אין הבן פדוי, בין החזיר הכהן בין לא החזיר. כך נראה מן הגמרא:

שנאמר יהיה לך ופדה תפדה. כשיהיה לך הפדיון אז בנו פדוי. והאי קרא לאהרן נאמר:

ט **ולא בנכסי האם.** נכסי מלוג של האם. דכתיב (דברים כ״א:י״ז) כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה, משמע דאדידיה קאי, כלומר בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אשתו:

ואינו נוטל פי שנים בשבח. אם השביחו הנכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו, אין הבכור נוטל פי שנים בשבח. אלא שמין את הנכסים מה הן שוין בשעת מיתת אביהן והבכור נוטל פי שנים בהן בלבד, שנאמר (שם) בכל אשר ימצא לו, לאב בשעת מיתה:

בראוי. בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו אבל ראויין היו ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן, אין הבכור נוטל בהן פי שנים:

ולא האשה בכתובתה. בשבח שהשביחו. אם אין שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה ואח״כ השביחו, אינה נוטלת כתובתה אלא כמה שהיו שוין. ואע״ג דבעלמא בעל חוב גובה השבח, מקולי כתובה שנו כאן. וכן אינה נוטלת בראוי כבמוחזק:

ולא הבנות. נוטלות מזונות לאחר מיתת אביהן בתנאי כתובה, ובנן נוקבין די יהוויין ליכי מנאי יהוויין יתבן בביתי ומתזנן מנכסאי, לא מן השבח שהשביחו הנכסים ולא מן הראוי לבוא לאחר מיתה. כיון דמזונות הבנות מתנאי כתובה הן ככתובה דמו:

ולא היבם. הנוטל חלק המת שיבם את אשתו, אינו נוטל חלק אחיו לא מן השבח ולא מן הראוי לבוא. מאי טעמא, דבכור קרייה רחמנא (דברים כ״ה:ו׳) והיה הבכור אשר תלד, כבכור, מה בכור אינו נוטל בשבח ולא בראוי לבוא, אף יבם אינו נוטל לא בשבח ולא בראוי לבוא:

וכולן אינן נוטלין בשבח. הדר תנא ליה, לאתויי שבחא דממילא, כגון תבואה שהיתה שחת כשמת אביו ועכשיו נעשו שבולים, או תמרים סמדר ונעשו עכשיו תמרים גדולים. דאי מרישא, הוה אמינא כי אין בכור נוטל פי שנים בשבח הני מילי בשבח שטרח בו אחיו כגון זיבול שדות וקשקוש ועידור:

ולא בראוי כבמוחזק. לאתויי אם היה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם והיו נכסים ראויים ליפול להם כשימות, אע״ג דודאי עתידים ליפול להם ואפילו יש לו בן אחר יטלו אלו חלק אביהן, וסלקא דעתך אמינא דכמוחזק דמי, קמשמע לן. דאי מרישא, הוה אמינא ראוי דקתני רישא שאין הבכור נוטל בו, כגון שנפלו להן נכסי אחי אביהן שלא היו לו בנים בשעת מיתת אביהן, ואין ראויין אלא מספק דשמא לא יהיה לו זרע:

י **הבכורה.** אינה חוזרת ביובל דכתיב (דברים כ״א:י״ז) פי שנים, מקיש שני חלקיו זה לזה, מה חלק פשיטותו אינו חוזרת ביובל דירושה היא כדכתיב (שם) והיה ביום הנחילו את בניו, אף חלק בכורתו ירושה:

והיורש את אשתו. דהאי תנא סבר דאורייתא היא, לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה (במדבר כ״ז), מכאן שהבעל יורש את אשתו:

והמיבם את אשת אחיו. ונטל חלק אחיו, ירושה גמורה היא ואינו מחזיר לשאר אחיו ביובל. דבכור קרייה רחמנא, והיה הבכור, והבכורה אינה חוזרת ביובל כדילפינן:

והמתנה כדברי ר׳ מאיר. דמכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביובל, ירושה ומתנה לא:

וחכמים אומרים מתנה כמכר. כדכתיב (ויקרא כ״ה:י״ג) בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו, וקרא יתירא הוא דהא כבר נאמר (שם) ושבתם איש אל אחוזתו, אלא לרבות את המתנה הוא דאתא:

רבי אליעזר אומר כולן חוזרים ביובל. סבר לה כרבנן דאמרי תשובו לרבות את המתנה, והני כולהו מתנה נינהו. בכור לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא. והיורש את אשתו, ירושת הבעל דרבנן. והמיבם את אשת אחיו, בכור קרייה רחמנא, מה בכורה חוזרת אף יבם חוזר:

היורש את אשתו יחזיר לבני משפחה. ר׳ יוחנן בן ברוקה סבירא ליה ירושת הבעל את אשתו דאורייתא היא, והכא במאי עסקינן כגון שהורישתו אשתו בית הקברות. ומשום פגם משפחה אמרו רבנן לשקול דמי וליהדר הקברות לבני משפחה:

וינכה להם מן הדמים. דמי קבר אשתו. דהוא מיהת חייב בקבורתה. והלכה כחכמים דמתנה כמכר, וכר׳ יוחנן בן ברוקה דבעל שהורישתו אשתו בית הקברות שקיל דמי ומהדר בית הקברות לבני משפחה, ומנכה להם מן הדמים דמי קבר אשתו:

פרק ט

א **מעשר בהמה.** כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש. ומקריבים חלבו ודמו, ושאר הבשר נאכל לבעלים טהורים בירושלים כדין שלמים. ואם בעל מום הוא, אוכלים אותו בטומאה בכל מקום:

בפני הבית ושלא בפני הבית. והאידנא אמור רבנן דלא ליפרשו מעשר בהמה, משום תקלה, דאין לנו בית להקריבה וצריך לשהוייה עד שתפול בה מום ואתי בה לידי תקלה דגיזה ועבודה, או שמא ישחטנה בלא מום:

אבל לא במוקדשין. כגון קדשים קלים, דאיכא למאן דאמר ממון בעלים נינהו סד״א ליעשר, קמ״ל והיה קודש אמר רחמנא ולא שכבר קדוש:

בכבשים ועזים. כלומר ונוהג בכבשים ובעזים:

ומתעשרין מזה על זה. מדרבי רחמנא וצאן, דמשמע כל צאן מין אחד חשיב ליה לענין מעשר:

בחדש. שנולדו לאחר ראש חודש אלול שהוא ראש השנה למעשר בהמה:

ובישן. שנולדו קודם אלול:

ואין מתעשרין מזה על זה. מן החדש על הישן ומן הישן על החדש. דכתיב עשר תעשר, בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, מה מעשר דגן מחדש על הישן לא דהא כתיב (דברים י״ד) שנה שנה, דמשמע ולא משנה זו על שנה אחרת, אף מעשר בהמה מחדש על הישן לא:

ב **כמלא רגל בהמה רועה.** כמו שיכולות להשתמר ברועה אחד כשהבהמות רועות מתרחקות זו מזו. והיינו שש עשרה מיל, דבהכי שלטא עינא דרועה. ואם יש לו חמש בהמות בכפר זה וחמש בכפר אחר רחוק זה מזה שש עשרה מיל, מביאן לתוך דיר אחד ומעשרן. ואם רחוקות יותר, פטורות. דאמר קרא (ירמיה ל״ג) תעבורנה הצאן על ידי מונה, משמע אם יכולות להמנות ברועה אחד מקרי צאן, ותעבורנה תחת השבט להתעשר, ואי לא לא:

שלשים ושנים מיל אינן מצטרפין. משום דבעי למתני בסמוך שאם היה לו עדר באמצע, אותן האמצעיות מצרפות את הצדדים, להכי תני שאם הצדדים רחוקות זו מזו שלשים ושנים מיל אין האמצעי מצרפן:

מביא ומעשרן באמצע. לאו [מביא] באמצע ממש קאמר:

הירדן מפסיק. שאם היו לו חמש בהמות מכאן וחמש בהמות מכאן וירדן באמצע, אין מצטרפין ופטורות. ואין הלכה כר׳ מאיר:

ג **הלקוח או שניתן לו מתנה פטור ממעשר בהמה.** בגמרא ילפינן ליה מדכתיב (שמות כ״ב) בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך לצאנך, מה בניך אינם בלקוח ומתנה, דלא שייך בהו לקיחה ומתנה אלא אצלו נולדו, אף צאנך ובקרך אינן בלקוח ומתנה. ואע״ג דהאי קרא בבכור הוא דכתיב ואנן ילפינן מעשר מיניה, היינו משום דכתיב כן תעשה לשורך, ועשייה ודאי לא מצית מוקמת בבכור דהא מרחם קדוש ולא בעי עשייה שיקדישנו האיש, אם אינו ענין לבכור תנהו ענין למעשר בהמה:

האחים השותפין. האחין שחלקו בירושת אביהן ואח״כ נשתתפו:

כשחייבין בקלבון. כשמביאין שקליהן מביאין שני חצאי שקלים ונותנים שני קלבונות. והקלבון הוא לשון הכרע שחייבין להכריע שקליהן. ואם נתנו בין שניהם שקל שלם נותנים שני קלבונות, שהיה להם לשקול לחצאין:

ופטורים ממעשר בהמה. מכל הנולדים להם כל ימי השותפות. שהשותפות פוטר ממעשר בהמה, דכתיב אשר יהיה לך, ולא של שותפות. ואע״ג דהאי קרא בבכור הוא דכתיב, אם אינו ענין לבכור דהא שמעינן דאיתיה בשותפות דכתיב (דברים י״ב) ובכורות בקרכם וצאנכם, תנהו ענין למעשר בהמה:

וכשחייבין במעשר בהמה. כגון אם לא חלקו מעולם, שתפוסת הבית קיימת, דהיינו שירושת אביהן עומדת, חייבין במעשר בהמה לעשר הנולדים להם כל ימי שותפותם. דהכי אמרינן בברייתא, יכול אפילו קנו בתפוסת הבית, תלמוד לומר יהיה, דמשמע מכל מקום:

פטורים מן הקלבון. לגמרי, ששוקלין בין שניהם שקל שלם. שממון אביהם בחזקתו עומד, והאב ששוקל על בניו או על אחד מבני עירו ופוטר בשלו, פטור מן הקלבון. דתנן בשקלים, השוקל בשביל העני או בשביל שכנו או בשביל בן עירו פטור מן הקלבון. ובניו נמי אין מצות שקליהם עליו והוי ליה כשכנו ובן עירו:

קנו בתפוסת הבית חייבין. במעשר בהמה. כדאמרינן תלמוד לומר יהיה דמשמע מכל מקום שיהיה. ובפירושי רבותי מצאתי, דהאי קנו לא שלקחו במעות, אלא שנפלו להם בהמות מירושת אביהם:

חלקו וחזרו ונשתתפו. הוו כשותפים דעלמא:

ופטורים ממעשר בהמה. וחייבין בקלבון:

ד **הכל נכנס לדיר להתעשר.** הכל לאתויי רובע ונרבע ומוקצה שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה, ונעבד שעבדו הבהמה עצמה ואתנן זונה ומחיר כלב וטומטום ואנדרוגינוס. שכל אלו אע״פ שהם פסולים לקרבן נכנסין לדיר להתעשר, דכיון דלא הקפידה תורה בבעל מום לגבי מעשר כדכתיב (ויקרא כ״ז:ל״ג) לא יבקר בין טוב לרע, לא הקפידה נמי בכל הנך פסולין:

חוץ מן הכלאים והטרפה ויוצא דופן כו׳ דת״ר שור או כשב (שם כ״ב) פרט לכלאים, דהיינו הבא מתיש ורחל. או עז, פרט לנדמה, שבא מאיל ורחל ודומה לעז. כי יולד, פרט ליוצא דופן. והיה שבעת ימים, פרט למחוסר זמן. תחת אמו, פרט ליתום שמתה אמו כשילדתו. דכל הני פסולים לקדשים. ומעשר בהמה יליף מקדשים בגזירה שוה, נאמר כאן (שם כ״ז) תחת השבט, ונאמר להלן תחת אמו. מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו. וטריפה נמי אינה נכנסה לדיר להתעשר, דכתיב (שם) כל אשר יעבור, פרט לטריפה שאינה עוברת, כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה, שהיא אחת מן הטרפיות, וה״ה לכל שאר מיני טרפיות:

והשלח קיים. העור קיים. תרגום והפשיט, וישלח:

אין זה יתום. לפי שיש מקומות שכשהבהמה מתה מחמת לידה מפשיטין אותה ומלבישים בעורה את החיה [את] הולד כדי שיתחמם, ומעלי ליה כאילו היתה אמו חיה. ואין הלכה כר׳ יהושע:

ה **שלש גרנות למעשר בהמה.** בשלשה פרקים בשנה הבהמות מתעשרות. ולשון גרנות, כתבואת גורן שהיא טבולה למעשר ואין אוכלים ממנו עד שיעשרו, כך בשלשה פרקים הללו אין אוכלים מן הבהמות ולא מוכרים מהן עד שיעשרו אותן:

פרוס הפסח. ט״ו יום קודם הפסח דהיינו יום אחרון של אדר. ולשון פרוס, פלגא, חצי הזמן ששואלין בהלכות הפסח, דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל׳ יום. וכן פרוס עצרת ט״ו יום קודם. וכן פרוס החג דהיינו יום אחרון של אלול. וקבעו הנך תלתא זמני שיהיו קובעות למעשר בהמה, כדי שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, דאע״ג דתנן במתניתין שעד שלא הגיע זמן הגורן מותר למכור ולשחוט, דגורן הוא הקובע למעשר, אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד שמעשרין, דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוניה בדבר שאין חסר בו כלום, כגון מעשר בהמה שהוא עצמו מקריב מעשר ואוכלו שלמים, ואם לא היו מעשרים בשלשה פרקים הללו היו הרבה נמנעים למכור לפי שלא עישרו, ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים:

בן עזאי אומר בתשעה ועשרים באדר. דהיינו ט״ו ימים קודם הפסח. אלא דר״ע סבר אדר הסמוך לניסן פעמים חסר פעמים מלא, וט״ו יום קודם הפסח פעמים מתחילים בתשעה ועשרים באדר פעמים בשלשים באדר, הלכך לא קבע ליה זמן. ובן עזאי סבר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, ותחלת פרוס הפסח הוי לעולם בכ״ט באדר:

באחד בסיון. מתוך שמיעוט בהמות יולדות מניסן ועד. עצרת, אי מקדים ומעשר להו ט״ו יום קודם עצרת כולן יהיו נאכלין קודם עצרת ולא תהא בהמה מצויה לעולי רגלים:

בעשרים ותשעה באב. בן עזאי לטעמיה, דאמר לקמן האלוליין מתעשרין בפני עצמן ואין מצטרפין עם אותן שנולדו קודם אלול, דשמא באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה והוו להו חדש וישן ומספקא ליה אימת הוי ראש השנה, או אלול או תשרי, הלכך לא קבע זמן גרנן של קייטי בכ״ט באלול דלא ליתי לצרופי הנולדים באלול בהדייהו:

באחד בניסן. סברי כרשב״ג דאמר שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח ב׳ שבתות, והיינו נמי בהלכות הפסח דמעשרינן לבהמות כי היכי דליתחזו ברגל:

באחד בסיון. כדאמרן טעמא דבן עזאי, לפי שמיעוט בהמות יולדות מניסן ועד עצרת:

ולא אמרו באחד בתשרי. ואע״ג דהוא יום שתי שבתות:

מפני שהוא יום טוב. חדא ועוד קאמר, חדא משום דבעי הכירא בחדש וישן, דאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר, ואע״ג דלא אתי לצרופי דתשרי בהדייהו דהא אכתי לא נולד שום טלה היום, ואי נולד מחוסר זמן הוא, אפ״ה לא מעשרינן ההוא יומא משום דבעינן למעבד הכירא בין חדש לישן דלידעו אינשי דלא ליצטרפו החדש עם הישן. ועוד, מפני שהוא יום טוב, משום סקרתא צבע אדום שצובע בו העשירי כדי שיהא ניכר, ואסור לצבוע ביום טוב:

האלוליין מתעשרין בפני עצמן. כדפרישנא לעיל דמספקא ליה אי הוי ראש השנה למעשר בהמה אחד באלול או אחד בתשרי, הלכך אין מתעשרין האלוליין עם הנולדים מתשרי ואילך, משום דלא לצטרפו ישן בחדש:

ו **כל הנולדים.** הך סתמא כר׳ אליעזר ור׳ שמעון:

חמשה לפני ראש השנה. אגב דבעי למתני חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן מצטרפין, תנא נמי האי:

לא ישחוט. שהגורן קבעו למעשר מדרבנן:

ואם שחט פטור. ובהמה שריא באכילה. דלא אשכחן בטבל דמעשר בהמה לא לאו ולא מיתה:

ז **לדיר.** מקום מוקף אבנים או קנים שמכניסים בו הצאן:

היה לו מאה ונטל עשרה. בלא שום מנין:

או עשרה ונטל אחד. בלא מנין:

אין זה מעשר. דכתיב (ויקרא כ״ז) העשירי יהיה קודש, ואין זה עשירי:

רבי יוסי בר׳ יהודה אומר הרי זה מעשר. דסבר רבי יוסי כשם שתרומה גדולה ותרומת מעשר ניטלים באומד ובמחשבה דכתיב (במדבר י״ח) ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה הויא תרומה, כך מעשר ניטל באומד ובמחשבה, דמעשר תרומה קרייה רחמנא, דכתיב (שם) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה׳ תרומה. ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ניטל במחשבה אף מעשר בהמה ניטל במחשבה. ואין הלכה כר׳ יוסי:

קפץ אחד מן המנויין. שמנה עשרה שיצאו מן הפתח ונטל העשירי ונפטרו התשעה, וקפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר. כל אותן שבדיר פטורים, אם אינו ניכר איזה הוא. דשמא זה יצא עשירי והוא אינו ראוי לכך שכבר נפטר. אי נמי כל אחד מהן ספק אם הוא מנוי כבר ונפטר, וכל ספיקא לאו בר

עישורי הוא:

מן המעושרים. מן העשיריים שכבר קדשו, קפץ אחד לתוך הדיר, הוו כולהו ספק מעשר וירעו עד שיסתאבו, דכל זמן שהן תמימים אסור לשוחטן בחוץ. ולאחר שיסתאבו יאכלו במומן לבעלים:

ח **הכי גרסינן יצאו שנים כאחד מונה אותן שנים שנים.** מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין. יצאו שנים כאחד זה אצל זה ברוחב הפתח ומנה אותן זוג אחד, מונה כולן שנים שנים זוג זוג, והזוג העשירי קדוש בקדושת מעשר. וה״ה אם מנאן שלשה או ארבעה:

מנאן אחד. לשנים הראשונים שיצאו מנה אחד, ולשלישי שני ולרביעי שלישי:

תשיעי ועשירי מקולקלים. לפי שהתשיעי בחשבונו הוא עשירי באמת, ועשירי בחשבונו הוא אחד עשר, ומשום הכי הוו מקולקלים וירעו עד שיסתאבו. ולא דמו לקרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, דעשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים, דהתם נפק אחד אחד וכי מטי עשירי וקרייה תשיעי ולאחד עשר קרא עשירי מבריר לכולי עלמא שהתשיעי לחשבונו הוא עשירי לבהמות, והעשירי אחד עשר, ואיהו הוא דשינה וטעה, הלכך העשירי מעשר גמור, והאחד עשר קרב שלמים מגזירת מלך, כדמפרש לקמן. אבל הכא דיצאו שנים בתחלה ביחד ולא מבריר עשירי שהוא קורא תשיעי דלהוי עשירי, לאו מעשר גמור הוא מאליו, וכדאמר איהו נמי לא הוי, הלכך מקולקלים:

שלשתן מקודשים. דכתיב (ויקרא כ״ז:ל״ב) וכל מעשר בקר, לרבות תשיעי ואחד עשר. יכול שאני מרבה אף שמיני ושביעי, אמרת, הואיל והוא קדוש וטעותו מקודשת, מה הוא אינו קדוש אלא בסמוך לו, כלומר העשירי עצמו הסמוך אצל גופו, אף טעותו אינה מקודשת אלא בסמוך לעשירי דהיינו תשיעי מלפניו ואחד עשר מאחריו:

וכי יש תמורה עושה תמורה. סבר ר׳ יהודה דהאי אחד עשר הוי תמורה, דהאי דקרייה עשירי כמאן דאמר תהא תחת העשירי דמי, ואין תמורה עושה תמורה דכתיב (שם) והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, ולא תמורת תמורתו:

אמרו משום רבי מאיר. אינה תמורה. אין האחד עשר תמורת העשירי. שאם היה תמורה לא היה קרב, דתמורת מעשר אינה קריבה, דכתיב (במדבר י״ח:י״ז) לא תפדה קודש הם, הם קריבין ולא תמורתן, ובבכור כתיב, וילפינן מעשר מיניה. והלכה שאין האחד עשר עושה תמורה:

כל שלא נעקר שם עשירי ממנו. דכל היכא. דקרא לעשירי עשירי, תו לא מקדיש אחד עשר במאי דקרי ליה עשירי: